

HINKO GOTLIB

22. novembra biti će godina otkako smo u njedra ove zemlje položili smrtne ostatke dragog i nezaboravnog našeg prijatelja, iskrenog i dobrog druga, čovjeka duboke osećajnosti i rijetkih vrlina, književnika i pjesnika, Hinka Gotliba. Pao mi je u dužnost častan zadatak, da osvježim lik tog rijetkog velikana duha. Jednog od onih, koji su širinom književnog i pjesničkog stvaranja budili i održavali budnom našu savjest. Jednog od onih, koji su, ukazujući na svu tragiku putanje jevrejskog naroda u toku njegove historije, utirali i ukazivali na jedini put ka ostvarenju naše konačne i stvarne slobode.

Govoriti o Hinku Gotlibu znači govoriti o čovjeku. O čovjeku u punom i dubokom značenju ove jednostavne riječi. Gotovo bih se usudio da posegnem u ovome času za riječima Gorkog:

„Želiš li nekome da odaš priznanje za sve vrline koje ga rese, za svu osećajnost kojom je prožet, za svu veličinu njegovih djela, tada mu kaži jednu jedincatu, jednostavnu riječ: kaži mu da je č o v j e k!“

A Hinko Gotlib bio je t a j č o v j e k.

Hinko Gotlib rođen je 5. maja 1886 u hrvatskom gradiću Đurđevac u Podravini. Gimnaziju je pohađao u Zagrebu. Još od svoje najranije mladosti počeo je da se bavi književnim radom. Kad mu je bilo 15 godina, tamo, godine 1900, on je već u širokom krugu poznat kao uvaženi autor mnogobrojnih prigodnih, patriotskih i ljubavnih pjesama. Tada, prije 53 godine, najveći dio židovske omladine bio je sa stotinu niti odgoja, lektire i drugarstva gotovo isključivo duboko povezan sa širim okvirom hrvatskog književnog stvaranja onoga doba, iako je hrv. književnost tada proživljavala period svoje sterilne ustajalosti.

Sam Hinko kaže o tome: „Sve, što je u meni u ono doba težilo za izražajem, a što u uskom okviru židovske nacionalne tematike onoga doba nije imalo mjesta, to je bilo izrecivo u širem okviru hrvatskog književnog stvaranja, usprkos njegove učmalosti, koja nije imala uticaja na moj odnos prema njoj i na moje književno stvaranje.“

Kao šestogimnazijalac Hinko postaje član zagrebačkog židovskog omladinskog udruženja, koje je nosilo naziv „Literarni sastanci izraelske omladine“ i tim ulaskom njegova dotle ravna linija književnog stvaranja počinje da se račva.

Ideja židovskog narodnog preporoda bila je zahvatila i omladinu organizovanu u „Literarnim sastancima“ i udarila pečat svim književnim stvaranjima i nastojanjima članova tog udruženja. Počinju predavanja, rasprave i propaganda u pravcu židovskog nacionalnog preporoda. U krugu tih prvih židovskih omladinaca-aktivista, jedno od vidnijih mjesta zauzima tada jedva 17-godišnji Hinko Gotlib. On je neumoran i dosljedan. On piše židovske pjesme, židovske priče i humoreske iz židovskog života. On počinje da prevodi sa jidiša i njemačkog jezika djela židovske tematike. On je taj, gotovo jedan od najmlađih među njima, koji toj omladini i širokom krugu Jevreja otkriva i čini dostupnim djela Mendela, Šalom Alehema i drugih. On prevodi pjesme Fruga i Rosenfelda i ponire sve dublje u sve komponente jevrejskog duhovnog i nacionalnog stremljenja, da bi se na kraju, u svom daljnjem književnom i pjesničkom stvaranju, sav predao tom cilju i tom zadatku.

Njega i omladinu u okviru „Literarnih sastanaka“ ispunjava sav taj rad ogromnim zadovoljstvom, oni sav taj veliki pionirski posao vrše sami, gotovo bez ičije potpore, čak štaviše, upravo protiv otpora i teških prekora njihovih vjeroučitelja i rabina, kao i otpora tadanjeg, u duševnoj tromosti i materijalnoj zasićenosti živećeg, židovskog življa.

Iza mature Hinko Gotlib prestaje da piše u prozi i piše još samo stihove. Tada, prije 49 godina, počinje da izlazi u Zagrebu židovski mjesečnik „Židovska smotra“ i Hinko Gotlib objavljuje u njoj nekoliko svojih pjesama. I već se tada ispoljavaju u tim pjesmama dvije značajke, koje ostaju dominantne u cijelom njegovom daljnjem književnom stvaranju: patos, kojim se odnosi prema objavljenoj tematici i statistički izraz za taj patos.

U Beču i Zagrebu studirao je Hinko Gotlib pravo, ali je interesantno da se više zanimao za medicinu i povijest umjetnosti, uslijed čega završava pravni studij sa izvjesnim zakašnjenjem. Po završenom pravnom studiju vraća se u svoj rodni gradić Đurđevac na sudsku praksu i, začudno, prestaje uopće da piše ili objelodanjuje pjesme. Iza dvije godine vraća se u Zagreb, otvara advokatsku kancelariju, ali ni tada još ne obavlja svoj već prekinuti književni rad, vjerovatno zato što u to vrijeme vlada u svijetu pa i u cionizmu, stagnacija.

I usred tog njegovog književnog mirovanja izbija 1914 godine svjetski rat. Hinko Gotlib biva mobilizovan i upućen na albanski front. Inficiran malarijom, vraća se na Cetinje i tamo, sticajem raznih okolnosti, postaje članom redakcije Cetinjskih novina, koje izdaje austrijska vojna uprava. Kratko iza toga postaje glavni urednik toga lista. U tim je novinama, a to je naročito interesantno, objavljen gotovo bezbroj njegovih članaka, eseja, feljtona i priča, pa

čak i jedan kriminalni roman, koji je počeo da piše njegov prethodnika, a po njegovoj smrti morao je, po nalogu šefa austr. gen. štaba, on da dovrši.

Iza rata otvara Gotlib advokatsku kancelariju u Bjelovaru. Postaje tamo ne samo pretsjednikom općine i duhovnim vodom sveg jevrejskog zbivanja onoga kraja, već on svojom bogatom ličnošću oplođuje čitav cionistički pokret Jugoslavije. Njegova literarna produkcija stoji skoro isključivo u službi židovskog obnovnog djela. On saraduje i piše u „Židovu“, „Gideonu“, „Hanoaru“ i „Haavivu“, i to, uglavnom, poeziju. Kad se 1929 preselio u Zagreb, njegova djelatnost na tom polju postaje još šira, još intenzivnija, još bogatija. U Židovu čitamo veliki broj njegovih oštih i duhovitih glosa u stihovima. Beogradski veliki dnevnik Politika štampa nekoliko njegovih duhovitih priča pod pseudonimom Tihomir Jarebica. On prelazi i na drugo polje književne djelatnosti. Dok je dotada uglavnom pisao u stihovima, on počinje da piše aktovke i komedije, od kojih su dvije sa vrlo značajnim uspjehom izvedene na nekoliko pozornica Jugoslavije.

Kad se u Zagrebu osnovalo društvo O m a n u t, uzeo je živog učešća u njegovom radu, a kad je O m a n u t godine 1936 počeo da izdaje svoj mesečnik Gotlib postaje njegovim redaktorom. Tu redakciju O m a n u t a vodi on bez prekida sve do nacističkog upada u Jugoslaviju. To je period njegovog najplodnijeg književnog stvaranja. On piše eseje, priče, polemike, i prevodi djela sa hebrejskog, jidiša i njemačkog. O m a n u t izdaje malu zbirku njegovih pjesama, koje su bile objavljivane u raznim listovima, a koje su tako snažno iskazivale našu bol i našu nadu.

Povodom Hajne-ove osamdesetogodišnjice smrti O m a n u t izdaje zbirku prevoda Hajneovih pjesama u briljantnom prevodu Hinka Gotliba. Čitava stručna kritika Jugoslavije odaje mu puno priznanje za taj odličan rad. U isto to vrijeme završava on svoj veliki roman iz zagrebačkog židovskog života „Tri kćeri Gajerove“, koji je bio zamišljen kao prvi u sebi zaokružen dio jedne trilogije.

„O m a n u t“ je bio jedini časopis, koji je već krajem 1939 počeo otvoreno da piše protiv fašizma i nacizma. Još u martu 1941, mjesec dana prije upada hitlerovaca u Zagreb, Gotlib objelodanjuje u Omanutu svoju „Pretproljetnu pjesmu“ sa neprikrivenom anti-hitlerovskom tendencijom.

Nije dakle slučaj što je Gestapo, odmah drugog jutra po upadu u Zagreb, izbacio Hinka i njegovu porodicu iz stana i zaplijenio — na njegovu i našu nesreću — sve njegove papire. Gestapo je odvuкао Hinka u Beč, odakle je oslobođen samo sretnim sticajem okolnosti, uslijed glomaznosti i prezauzetosti gestapovskog aparata onoga perioda.

Uspijeva mu da sa ženom Ružom prebjegne u Kraljevicu, na teritorij zaposjednut po Talijanima. U logoru Kraljevica on ne sustaje da diže moral ljudi, on piše i piše, i u okviru tog njegovog književnog stvaranja u logoru ponikla je priča „Ključ od velikih

vratiju“, koja je na engleskom jeziku objavljena u Americi i na hebrejskom u Tel Avivu.

Poslije sloma Italije on se pridružio partizanskom pokretu i sa tim borcima za slobodu prolazi Kordunom i Likom kroz sve tegobe i sva odricanja. Te tegobe on je obradio u mnogim potresnim pričama i pjesmama, opisujući u njima svu kaljužu okupatorske i kvislinske povampirenosti. I nikad nije posrnuo u izražavanju duboke vjere u sebe, u svoj narod, u te napaćene borce za slobodu i za konačan pobedonosni ishod te krvave borbe.

1944 poslat je Hinko u Italiju da tamo organizuje slanje pomoći ostacima jugoslovenskog Židovstva, a 1945 preselio se odanle sa svojom suprugom u Erec.

Stigao je na svoju metu. Ostvario je svoj davnašnji san, za čije se ostvarenje borio aktivno više od 45 godina, ali je stigao slomljena srca. U krvavom ratu vrtloga izgubio je Hinko svoja dva divna i nadarena sina. Jednog na samom početku a drugog neposredno pred kraj rata.

U Erec Israelu sav se posvetio književnom stvaranju. Nije crtao samo katastrofu evropskog Židovstva, kojemu je podigao literarni spomenik u nizu potresnih priča i u aktovki „Izgorjela šuma“, nego je nastavio da prede niti židovske historije u pričama za odrasle i djecu. U tim je pričama crtao život, obnovljeni život Erec Israela, kojemu se predao svim zanosom čovjeka koji je doživio ostvarenje svojih mladalačkih cionskih snova. Njegove su priče pobudile pažnju hebrejske čitalačke publike, koja ih je upoznala u prevodu Cvi Rotema. Gotlib se žalio što nije mogao da se okući u hebrejskoj literaturi zbog nedovoljnog znanja jezika, a onda i zbog bolesti, koja mu je podmuklo i nesmiljeno podgrizala korijenje. On je tu svoju tešku bolest tajio i zatajivao, dok nije izbila svom okrutnošću i pokosila ga 22. novembra 1948 godine.

Ostavio je nekoliko započetih i naširoko zasnovanih romana, nekoliko priča i nacrt biografskog romana o Aleksandru Lihtu. Po svom običaju prikupio je za svaki od tih nacрта mnogo materijala, ali bez njegove duše sve je to samo sirova građa, iz koje možemo samo da naslutimo bogatstvo zgrade, koju bi Hinko bio podigao. Ovako se ti nedovršeni radovi redaju uz mnoga njegova važna dovršena djela, koja su nestala u ratnoj katastrofi.

Sudbina je bila okrutna spram Hinka i nije ga poštedila od mnogih i teških udaraca. Pa ipak, kao da su se ti udarci odbijali o čvrst hrid Gotlibove duboke vjere u ljepše, u ljepše za sebe i za svoj narod. I što bi nevolje njegove i njegovog naroda bivale teže, on je u svojim djelima sa još većim intenzitetom ukazivao na neprekinutu nit borbe židovskog naroda za održanjem, borbe, koju je jedna generacija namirala drugoj. On je bogodanim bogatstvom duha u svojim pričama, pjesmama i drugim književnim djelima držao luč vjere u nepresahnuti izvor snage i otpornosti židovskog naroda.

Od prve mladosti pa do svojih posljednjih dana bio je Hinko Gotlib dosljedan sebi: pjesničkim je zanosom pjevao o svijetu i o

svojoj duši. Duboku osećajnost i bol, koja je živjela u njegovoj duši, umio je da izražava rijetkom neposrednošću i toplinom. Da ne bi prevršio u pretjeranom patosu i patetičnom zanosu, on je svoje književno stvaranje i sebe „hladio“ ironijom i sarkazmom.

Jedna mala pesmica, objavljena prije mnogo godina u „Hanoaru“ ostala mi je u dubokom sjećanju, jer sam je zavolio od dana objavljenja. Ona tako vjerno karakteriše i osećajnost i patos i zanos ali i ono ironično „hlađenje“ tog patosa i zanosu Hinka Gotliba.

To je pjesma „Rukavica moje majke“¹⁾

Kad bismo morali da sažmemo u jednoj jedinjoj slici glavnu karakteristiku čoveka i pjesnika Hinka Gotliba, teško bismo i danas našli vjernije od slike kojom ga je okarakterisao Cvi Rotem nad otvorenim grobom prije pet godina:

„Hinko Gotlib, taj „gospar“ u duši a demokrat po ophođenju, bio je biserna školjka, koja stvara biser oko zrna pijeska što je prodrlo u nju i ranilo je. Njegovo stvaranje nije bilo lako. Ono je izviralo iz dubine. Ono je bilo biser koji se slagao oko zrnca što mu je ranilo dušu. Njegova je duša bila ranjava, sva izranjena, ali mi smo dobivali „biserje“.

Jevrejski narod a naročito mi iz njegovog užeg rodnog kraja ostaćemo zahvalni Hinku za sve što je činio za nas i svoj narod. On će i dalje da živi u našim srcima. I kao što je rekao Cvi u svom nekrologu: „A kad ne bude više nas, koji smo imali sreću da ga pratimo na njegovom životnom putu, živjeće njegova književna baština koju je ostavio Židovstvu“.

¹⁾ Vidi u književnom delu ovog „Jevrejskog almanaha“.